

Над.М. Гаркуша, канд. екон. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

Нат.М. Гаркуша, канд. екон. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ РІВНЯ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Важливою передумовою якісного управління витратами є своєчасне виявлення потенційних можливостей мінімізації їх розміру, оптимізації складу та структури й раціональності здійснення на основі факторного аналізу з урахуванням специфіки діяльності підприємств роздрібної торгівлі.

Відаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних вчених, слід відзначити, що в літературних джерелах відсутня не лише єдність думок авторів стосовно чинників, які впливають на зміну рівня витрат, але й методичних підходів з кількісної оцінки їх впливу. Низка положень теоретичного й методичного характеру залишились поза увагою науковців і потребують удосконалення й подальшого наукового дослідження.

Вважаємо, що систематизувати чинники, які впливають на витрати підприємств торгівлі необхідно з урахуванням макро-, мезо- та мікрорівнів середовища.

Макро- і мезооточення створюють загальні зовнішні умови, в яких функціонує підприємство, і визначають для нього та інших підприємств галузі межі дозволеного і недозволеного.

Відносно до підприємства, макрооточення є чинником і умовою обмеження (можливістю розвитку) діяльності. Зовнішнє оточення характеризується політичною, правовою, економічною, соціальною і технологічною складовими.

До середи мезооточення підприємства відносять ту частину зовнішнього середовища, з якою воно має конкретну і безпосередню взаємодію. У центрі уваги знаходяться споживачі, конкуренти, постачальники. Важливим об'єктом дослідження є місце розташування підприємства. У даному напрямку необхідно відстежувати стан і розвиток ситуації на ринку, конкурентні позиції підприємства, які значною мірою визначають його подальший фінансовий добробут.

Якщо знання про направленість впливу зовнішніх чинників лише опосередковано забезпечує належний рівень витрат у підприємствах роздрібної торгівлі, то знання про значимість, пріоритетність того чи іншого внутрішнього чинника, можливості його використання дозволяє активно впливати на управлінські рішення

щодо витрат, які відповідають цілям підприємства. Внутрішні умови функціонування підприємств створюють чинники мікрорівня. З позиції менеджменту їх розглядають як сукупність суб'єктів і сил, що знаходяться у межах підприємства і впливають на його витрати.

Пропонуємо відносити до чинників, що обумовлюють зміну витрат на макрорівні – чинники, що формують умови функціонування торговельного підприємства, на які воно не може впливати взагалі; на мезорівні – чинники, що формують взаємозв'язки підприємства з іншими суб'єктами середовища, і на які воно може впливати через встановлення ефективних комунікацій; на мікрорівні – чинники, що формують потенціал торговельного підприємства і перебувають під безпосереднім контролем власників, керівників і персоналу.

Більш докладно зупинимося саме на чинниках мікрорівня. Слід зазначити, що чинники внутрішнього середовища підприємства різним чином впливають на суму і рівень витрат операційної діяльності.

Рівень операційних витрат залежить від суми витрат за підсумками операційної діяльності та обсягу товарообороту. Це так звані чинники першого рівня. У свою чергу формування величини операційних витрат і товарообороту зумовлюється цілою низкою чинників внутрішнього середовища функціонування підприємства, які утворюють чинники другого (адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати, середні товарні запаси, середньооблікова чисельність працівників, середньорічна вартість основних засобів, швидкість обороту запасів, продуктивність праці, фондівддача) та третього (питома вага та швидкість обороту окремих груп товарних запасів, питома вага та продуктивність праці торгово-оперативних працівників, питома вага та фондівддача активної частини основних засобів) рівня зміни операційних витрат.

Оцінити результат дії чинників мікрорівня можливо за допомогою детермінованих методів дослідження. Для встановлення впливу чинників першого рівня на зміну рівня операційних витрат підприємств роздрібної торгівлі пропонуємо використовувати інтегральний метод. Для розрахунку впливу чинників другого рівня – інтегральний метод і метод подовженої участі. Кількісну оцінку ступеня впливу чинників третього рівня доцільно здійснювати за допомогою прийому повних ланцюгових підстановок або його різновидів.

Отже, представлена методика детермінованого факторного аналізу рівня витрат операційної діяльності дає можливість дослідити доцільність витрат, впливати на їх формування, визначити шляхи їх зменшення.